

Freud *Smutek a melancholie (1915)*

Pokusíme se osvětlit podstatu melancholie tím, že ji porovnáme s normálním efektem smutku ... Melancholie, jejíž pojmové určení je vágní i v deskriptivní psychiatrii, se projevuje v různorodých psychických klinických formách ... Spojení melancholie a smutku se nám zdá opodstatněné, když vycházíme z celkového obrazu obou stavů. Při obou se shodují i příčiny, které jsou výsledkem životního působení, pakliže je vůbec můžeme odhalit. Smutek je zpravidla reakce na ztrátu milované osoby nebo nějaké abstrakce, která se přesunula na její místo, jako vlasti, svobody, ideálu atd. Pod vlivem této reakce se u některých osob, u kterých máme proto podezření na chorobnou dispozici, objevuje místo smutku melancholie. Je vždy pozoruhodné, že nám nikdy nepřijde na mysl považovat smutek za chorobný stav a jeho léčení svěřit do rukou lékaře, přestože přináší těžké odchylky od normálního životního chování. Věříme, že po jistém čase smutek pomine, a jeho rušení považujeme za nevhodné, dokonce za škodlivé.

Melancholie se duševně vyznačuje hlubokým bolestným rozladěním, ztrátou zájmu o vnější svět, vyhasnutím schopnosti milovat, neschopností jakéhokoliv výkonu a snížením pocitu sebevědomí, které se projevuje výčitkami a osočováním sebe samého a stupňuje se až po bludné očekávání trestu. Tento obraz lépe pochopíme, když vezmeme do úvahy, že samotný smutek se vyznačuje stejnými znaky, s výjimkou jediného; chybí tu narušení pocitu sebevědomí. Jinak je to však to samé.

Melancholik nám ukazuje nesmírné shazování sebevědomí, obrovské zchuzení Já. Při smutku se stal chudým a prázdným svět, při melancholii se takovým stalo Já. Nemocný nám popisuje své Já jako nehodné, neschopné výkonu a z morálního hlediska hodné zavrnutí, dělá si výčitky, nadává si a očekává odvrnutí a trest. Ponižuje se před každým jiným, lituje každého blízkého, že se připoutal k takové nehodné osobě. Není schopný posoudit změnu, která se s ním udála, a svoji sebekritiku přenáší na minulost; tvrdí, že nikdy nebyl lepší. Obraz tohoto – převážně morálního – zdání podceňování se doplní nespavostí, odmítáním stravy a psychologicky mimořádně pozoruhodným překonáváním pudu, který nutí všechny živé lpět na životě.

Melancholie tedy odvozuje část svých charakteristik ze smutku, další část z procesu regrese od narcistické volby objektu k narcismu. Na jedné straně je podobně jako smutek reakcí na reálnou ztrátu milostného objektu, navíc se však váže s jednou podmínkou, která se při normálním smutku neobjevuje, nebo pokud se objeví, mění se na patologickou. Ztráta milostného objektu je vynikající příležitostí, jak uplatnit a projevit ambivalenci milostného vztahu. Tam, kde jsou dispozice na nutkavou neurózu, nabývá smutek díky ambivalentnímu konfliktu patologickou formu a vynucuje si projev v podobě výčitek vůči vlastní osobě, že si je člověk sám na vině za ztrátu milostného objektu, to znamená, že si tuto ztrátu sám přál. Takovéto nutkavé neurotické deprese po smrti milovaných osob nám ukazují, čeho je ambivalenční konflikt schopný, když se při něm neuplatní regresivní stáhnutí libida. Popudy na melancholii většinou přesahují jasný případ ztráty úmrtím a obsahují všechny situace ublížení, opuštění a zklamání, kterými se do vztahu vnáší protiklad lásky a nenávisti, anebo se může zesílit existující ambivalence.

Analýza melancholie nás učí, že Já se může zabít jen tehdy, když se začne prostřednictvím návratu objektového obsazení chovat sama k sobě jako k objektu, když proti sobě smí nasměrovat nevraživost vztahující se na objekt, která zastupuje původní reakci Já proti objektům vnějšího světa. Při regresi od narcistické volby objektu takto sice došlo ke zrušení objektu, přesto se tento objekt přece jen projevil jako mocnější než samo Já. Ve dvou protikladných situacích krajní zamilovanosti a sebevraždy je Já, sice každé úplně jiným způsobem, převálcované objektem.

Nespavost, tolik příznačná pro melancholii, svědčí o nemožnosti dosáhnout všeobecné stáhnutí obsazení, které je potřebné pro spánek. Melancholický komplex se chová jako otevřená rána, stahuje na sebe ze všech stran energetické obsazení a vyprazdňuje lidské Já až po úplné ochuzení; tento komplex se může snadno projevit jako rezistentní vůči přání spát.

Nejpozoruhodnější zvláštnost melancholie, která si žádá vysvětlení, je sklon zvrátit do symptomaticky protikladného stavu mánie.